

Jak se v Kuklenách vážila řepa

VÁCLAV DRCHAL
redaktor LN

DENNÍ HLÍDKA

Rubriku *U Ledu* pro tentokrát naplnil kolega Petr Zídek. Uvolněných rukou autor tohoto sloupku využije k tomu, aby do novin propašoval historické téma, které mu nedávno šéf *Práva & Justice* Tomáš Nemeček pro naprostou banálnost zakázal. Banální určitě je, nicméně ukazuje, jak vypadaly velké procesy v dobách, kdy nešlo o život, a když před soudem zrovna nestáli politici, spisovatelé či šlechtici.

Antonín Šyříš dělal vážného v cukrovaru v Kuklenách (dnešní součástí Hradce Králové) jen deset dní. Uprostřed sklizně řepy přišla 11. října 1895 do cukrovaru kontrola od soudu. Šyříš byl podle *Národní politiky* (Ceněk Kučera z Hradce navíc o případu vydal brožuru *Rízni ho!*) „přistřižen při tom, když z mísky váhy centimální jakási závaží odebíral a do kapsy schoval hleděl.“

Max Kohn si nechal všech svých 62 vozů převážít a zjistil, že byl na každém obrán o tři a půl metráku. Rak mu, „aby nebyla ostuda“, vyplatil 225 zlatých.

Vážný pak prý „zesinal, po celém těle se trásl a za prominutí prosil“. A hlavně se přiznal. Závaží bylo vespu do vydlabáno a vylito olovem, takže místo dvou kil vážilo 2333 gramů. Na centimální váze to pokaždé dělalo o 33,3 kilogramu (Šyříš to velkoryse zaokrouhloval na rovných 40) řepy méně. Navíc slovy „řízní ho!“ nakazoval svým pomocníkům (čtrnácti- a šestnáctiletému chlapci), aby při převážování prázdných vozů nějaký kilogramy přidali. K naměřenému si také často pár dalších desítek kilogramů prostě přimyslíl.

Kdo na tom vydělal?

Pětidenní porotní proces se Šyříšem začal před Krajským soudem v Hradci Králové ráno 13. února následujícího roku. Dvaapadesátiletý vycucený řezník Šyříš vinu popřel a přiznání částečně odvolal. Falešné závaží však ze světa sprovodit nemohl a aspoň tak tvrdil, že ho „rolníci také šidili“, když prý „vozili samou hlínu“.

Co měl z podvodného vězení, nepřiznal a nenamočil ani vedení cukrovaru. Na otázku státního návladního – „kde jste vzal peněz na víno, šunka atd., jež se vám nyní stále donášely do vězení?“ – odpověděl stručně: „Bylo to od ženy.“ Po vážném vypořádání fidelet cukrovaru Rak. Jeho výslech trval až do večera, ale jediné, co z něho soud dostal, bylo tvrzení, že nic neví.

Další den začaly výslechy desítek ošizených. Vyrát na cukrovar se podařilo jen několika. Třeba statkář Josef Pázler si první vůz převážil a u druhých sledoval Šyříšovo vážení osobně. Naprostá většina rolníků se ale nechala rezignovaně oškubat a řada z nich nyní ani nechtěla odškodné. „Ten (Šyříš) nic nemá, a tak toho nechám,“ mnil Karel Rohlena z Kuklen.

Představu, jak moc se v cukrovaru šidilo, dal soudu brněnský továrník Max Kohn. Ten v roce 1894 (tehdy ještě vážil jakýsi Šolec) dodal do Kuklen 62 vozů řepy. Nechal si je dopředu převážít na obecní váze ve Vysoké a zjistil, že na každém byl obrán v průměru o tři a půl metráku. Rak mu, „aby nebyla ostuda“, vyplatil 225 zlatých 78 krejcarů.

Dne 18. února dospěl proces k závěru. Porota, tvořená skoro samými rolníky, rozhodla, že Šyříš-tě je vinen, kdežto dva jeho dětské pomocníky osvobodila. Protože nešlo spolehlivě určit výši škody, dostal nehodný vážný mírný trest – dva roky těžkého žaláře zostřeno čtvrtletními posty.

Šedesátá léta nebyla jen „zlatá“, ale také dobou **politické perzekuce**. Jeden z nejbizarnějších politických procesů doby proběhl právě před padesáti lety.

PETR ZÍDEK

Vladimír Škutina (1931–1995) měl na Antonína Novotného, prvního muže strany a hlavu státu, píku již od roku 1958, kdy s Lubomírem Lipským natočil v československo-jugoslávské koprodukcí komedii *Hvězda jede na jih*.

Snímek byl, jak přiznával později sám Škutina, poněkud slaboduchý, nicméně ve druhé polovině 50. let zakázaly úřady z politických důvodů jeho distribuci. Jugoslávský vůdce maršál Tito sice již nebyl, „krvavý pes“ (jak ho označovala dřívější propaganda), ale vztahy mezi oběma zeměmi po krátkém oteplení zase ochladly. Antonín Novotný proto považoval za nežádoucí, aby byl u nás promítán koprodukční film. Škutina tím mimo jiné přišel i o část honoráře.

Jak Palivec ze Švejka

Škutina podle pamětníků žil dost bohémským životem. Když se dostal do podnapilého stavu, přišla na něj lítostivá nálada a svým spolutolovníkům líčil, jaká se mu stala s filmem křivda. K tomu přidával expresivní výroky na adresu prezidenta republiky.

Podle dobového § 103 trestního zákona („snižování vážnosti prezidenta republiky“) byly trestné. Poprvé byl za větu, že *prezident Novotný je vůl*, pronesenou v říjnu 1961 v restauraci u Jelínků v pražské Charvátově ulici, odsouzen obvodním soudem pro Prahu 1 za předsednictví Jarmily Ortové. Rozsudek datovaný 12. ledna 1962 mu ukládal šest měsíců vězení s podmíněným odkladem na dva roky. Škutina, který u soudu popíral, že by inkriminovanou větu pronesl – usvědčovali ho dva svědci, zřejmě agenti StB –, měl pocit, že se mu stala další křivda. Při hospodských konverzacích ji srovnával s obecně známou historkou o hospodském Palivcovi ze *Švejka* a prohlašoval, že sice větu nepronесl, ale když už byl za ni odsouzen, tak „to má předplaceno“ a může klidně prohlásit, že Novotný vůl skutečně je. Tento poněkud naivní výklad práva se mu stal osudným.

Jeho tíradý – tentokrát v restauraci U kupačů v březnu 1962 – se donesly až k StB. Poté byl dne 4. května Škutina zatčen a poslán do vaz-

FOTO: ABS, ARCHIV LN // SIMON / LN

PREZIDENTOV

VĚZEN

Předvolaní svědci jeden po druhém přistupovali před senát a pod přísahou svědčili, že jsem větu „prezident republiky Antonín Novotný je vůl“ neřekl. Byli to mužové úctyhodní, mezi nimi univerzitní profesori, a paní předsedkyně senátu, která měla před sebou rozkaz od Státní bezpečnosti odsoudit mě jako exemplární případ, z toho začínala být čím dál tím více nervózní.

Protože jsem k soudnímu líčení přistupoval bez obhajoby, neboť jsem tvrdil, že obhájce nepotřebuji, když jsem nic neprovedl, bylo líčení odročeno pro nedostatek důkazů a tím, že příště musím mít obhájce. K druhému líčení ještě před Vánocemi 1961 jsem se dostavil se svým přítelem z klukovských let, JUDr. Otakarem Motejlem v roli obhájce. A zas předstoupala řada svědků a všichni souhlasně potvrdili, že jsem inkriminovanou větu nikdy nevyšlovali. Můj obhájce proto žádal, aby bylo řízení zastaveno pro nedostatek důkazů. Paní předsedkyně však měla od Státní bezpečnosti jiné příkazy, a proto líčení opět odročila.

Spisovatel **Vladimír Škutina** (1931–1995) byl v roce 1962 dvakrát odsouzen za to, že v hospodě urazil tehdejšího prezidenta Antonína Novotného. O svém případě a desetíměsíčním vězení vydal v roce 1969 knihu **Prezidentův vězeň**. O několik měsíců později byl do vězení odsouzen znovu a propuštěn byl teprve v květnu 1974. Své největší popularity dosáhl Škutina televizním cyklem rozhovorů „Co tomu říkáte, pane Verich?“.

Vězeňské fotografie Vladimíra Škutiny

by, aby nemohl dál páchat trestnou činnost a ovlivňovat svědky.

Poslyšte tvp

V průběhu vyšetřování vyslechli vyšetřovatelé asi desítku osob, které se Škutinou popíjely nebo seděly u vedlejších stolů. Část potvrdila, že Škutina prezidenta urážel, několik prohlásilo, že neslyšelo nic. Ani servírka žádné urážky nezaleschla, v paměti jí ale zůstalo, že se Škutina vyzvracel na stůl.

Škutina, jehož advokátem byl Otakar Motejl, nic nezapíral a hned při prvním výslechu přiznal, že prezidenta urážel

Výslechové protokoly jsou zájmovou sbírkou dobových politických anekdot, které podle některých svědků Škutina vyprávěl (on sám to později popíral). Třeba: *Víte, v čem jsem již předstihl kap-*

talistické státy? V počtu osob na jeden pomeranč. Nebo: Kdyby bylo zatemnění a o trochu více masa, tak jsme jako za protektorátu. „Dále jako anekdotu vyprávěl Škutina, že si prezident republiky zavola ministra vnitřního obchodu a ptal se ho, kolik máme masa a mouky. Po odpovědi, že na 14 dní, ptal se prezident, zda to je i se Slovenskem, a ministr prý mu odpověděl – ne, to je pouze pro nás dva,“ stojí v protokolu.

Pozoruhodný je Škutinův posudek z místa bydliště, podle nějž pozíval dobré pověsti: „Jmenovaný se ničeho nezučastňuje, a to jak brigád, tak i schůzí,“ píše se v posudku. O deset let dříve by to byly vážné profěšky, na počátku 60. let to ale již zjevně přišlo nevaldilo.

Škutina, jehož advokátem byl jeho kamarád z dětství Otakar Motejl, nic nezapíral a hned při prvním výslechu přiznal, že prezidentůražel. Hlavní líčení před Obvodním soudem pro Prahu 1 proběhlo 3. července 1962 a Škutina byl senátem za předsednictví Aleny Hlu-

cháňové odsouzen na deset měsíců nepodmíněně a k zákazu kulturní činnosti na tři roky. K trestu mu bylo připočteno šest měsíců, které podmíněně odložil první soud.

Nakonec si ale odseděl jen deset měsíců: první trest spadal do amnestie vyhlášené v květnu 1962.

Prezidentův vězeň

Svůj případ Škutina v roce 1969 vylichl v knize *Prezidentův vězeň*. O věznění ve Valdčích tvrdil: „Je mnou na cele byl esesák, který vypichoval českým dětem v Terezíně oči. Pak se nějakou dobu skrýval, a když ho chytili, už nedostal provaz, ale jen vězení. Tento esesák byl na našem oddělení pověřen výběrem vězňů, kteří se směli dívat na televizi... Dlouho jsem si nemohl zvyknout jíst stravu, kterou vařil a připravoval vrah, jenž si odpýkal věz trest za vraždu svého dítěte, které po zabití uvařil a snědl. Nechápu, za jaké logiky byl tento kriminálník přidělen do kuchyně.“

Škutinův případ měl ještě jednu právní dohru: Nejvyšší soud dne

28. května 1964 za předsednictví Vojtěcha Görnera zrušil dodatkový trest zákazu výkonu kulturní činnosti na tři roky, protože trest zákazu činnosti lze podle trestního řádu uložit pouze tehdy, jestliže se pachatel dopustil svého činu v souvislosti s ním. Soud uznal, že urážka prezidenta během soukromé aktivity nebyla součástí Škutinovy činnosti: ten ve své knize výrok soudu parafrázuje tak, že Nejvyšší soud rozhodl, že větu, že *prezident republiky je vůl*, nelze považovat za kulturní činnost.

Vladimír Škutina se proslavil v roce 1968 cyklem televizních rozhovorů s Janem Verichem. Do kriminálu se z politických důvodů opět dostal v roce 1969 a vězněn byl až do roku 1974. Ve vězení na Mírově ho StB zlomila k podpisu spolupráce. V roce 1977 se stal signatářem Charty 77 a o rok později byl přinucen odejít do exilu do Švýcarska. Po roce 1989 se vrátil do vlasti; na jaře 1990 neúspěšně kandidoval v parlamentních volbách za národní socialisty.

Nejvyšší soud, spasitel české politiky?

Mají nejvyšší soudci dohlížet na tajné služby a odposlechy poslanců? Možná ano, ale až se zprůhlední jejich výběr

Zajímavou shodou okolností se politici **hned dvakrát** zmínili o Nejvyšším soudu jako strážci svobod. To je dobrá záminka ke zkoumání, jak je obsazován.

TOMÁŠ RICHTER
právnick

Před pár dní vyslovil premiér Nečas úvahu, že dohled nad BIS by mohla vedle parlamentu vykonávat i nezávislá komise, jejímiž členy by mohli být jen skutečně erudovaní lidé, například bývalí soudci Nejvyššího soudu. Museli by samozřejmě mít nejvyšší stupeň bezpečnostní prověrky, dodal. (*HNIhmed.cz*, 14. června).

V úterý se pak objevila informace o tom, že poslanci uvažují o zpřísnění soudního povolování jejich od-

poslechů. Kandidátem na tuto pravomoc je údajně opět Nejvyšší soud. (*MF DNES*, 19. června).

Laikovi by mohly tyto nápady připadat na první pohled rozumné: Nejvyšší soud, vrchol soustavy občanských soudů, by měl skýtat záruku politické nezávislosti a právní erudice par excellence. Musel by to ovšem být laik, který nejenže nesleduje judikaturní produkci Nejvyššího soudu (pravda: alespoň podle mého názoru vykazuje v průměru postupný růst kvality), ale ani neznamená aféry bývalého místopředsedy Nejvyššího soudu Pavla Kučery. V kauze Čunek proslul (nikdy nedementovaným) výrokem, že jde-li o stabilitu vlády, musí nezávislost justice stranou, a posléze se (za okolností pro justici zcela dehonostující) vyhnul procesním trikem kárné odpovědnosti.

Veřejně? Průhledně? Ale kdež
Nejvyšší soud má více než 70 soudců a byl by holý nerozum myslet si, že je mezi nimi 70 Pavlů Kučerů.

Již z principu velkých čísel musí vyplývat, že v tomto kolegiu zasedají i nezávislé osobnosti, vybavené vedle technické erudice též požadovaným odstupem a nadhledem. Problém je v tom, že nikdo z nás neví, kolik je kterých. A co hůř: nemáme žádný proces, jenž by systematicky zajišťoval, že nově jmenovaní soudci budou Pavlu Kučerovi spíše nepodobní než naopak.

Zde by měl občan, který letos absolvoval hodinu občanské nauky v podobě senátního slyšení Zdeňka Koudelky, uchazeče o funkci ústavního soudce, přinejmenším tázavě zvednout obočí. Prochází-li takto přísným skrutiniem kandidát na vysokou soudcovskou funkci, jejíž trvání je omezeno na pouhých deset let, jistě tomu nebude jinak u kandidátů na Nejvyšší soud, kteří slouží až do věku 70 let...? Ale kdež. Jmenování soudcem Nejvyššího soudu je věcí dohody mezi jeho předsedou, ministrem spravedlnosti a prezidentem republiky. Toť vše. Žádné prověřování životopisů, činů,

slov a publikací v senátním výboru, žádné nepřijemné otázky, žádné slyšení, žádná publicita, nic.

O tom, že byl jmenován nový soudce Nejvyššího soudu, se občan dozví ex post ze změny rozvrhu práce soudu. Tento soudce, je-li jmenován kolem čtyřiceti let věku (což není právně nemožné ani v praxi neobvyklé), bude v Nejvyšším soudu zasedat cca 30 let – více než sedm volebních období Poslanecké sněmovny. Na obsah práva bude mít leckdy důležitější vliv než sněmovna sama – až Nejvyšší soud dáva slovům zákona konečný význam; právní praxe se řídí jeho rozsudky jako směrdatou interpretací.

Dobrý nápad – za 20 až 30 let

Slabou „útečkou“ je skutečnost, že na nižších stupních justiční hierarchie je kariérní postup stejně nesystematický a netransparentní: klíčovou rozhodovací moc drží v rukou předseda příslušného soudu a ministr spravedlnosti... Vytváření soudní moci nemá být demokratic-

ké, má však být meritokratické. Úřadujícím ministru spravedlnosti slouží v jeho stávajícím funkčním období ke cti, že ministerstvo pod jeho vedením začíná uvádět do praxe myšlenku kompetitivního a transparentního obsazování soudcovských funkcí. Ohledně kariérního postupu mezi instancemi jsem však dosud podobnou iniciativu nezaznamenal.

Pokud tedy ministerský předseda a jiní politici uvažují o Nejvyšším soudu jako o líní strážcích demokracie, doporučoval bych nejdříve provést dva jiné důležité kroky osvědčující politickou prozíravost. Zaprvé zavést veřejný a transparentní proces meritokratického výběru do funkce soudce Nejvyššího soudu. A zadruhé počkat nějakých 20 až 30 let, až kandidáti takto vybraní budou tvořit většinu kurie.

Autor (* 1971) přednáší na IES FSV UK a je profesorem na nizozemské Radboud Universiteit. Působí jako of counsel v Clifford Chance.